

Riccardo Guastini: Sintaksa prava¹

Opća teorija prava neosporno čini temelj pravne naobrazbe. Za svakog je pravnika, ali i za studenta prava, razumijevanje navedene materije, ne samo neophodno za bavljenje pravom, nego i nužno za razumijevanje biti, kako pojedinih pravnih instituta, tako i prava u njegovoj sveukupnosti. U rujnu ove godine iz tiska je izašao prijevod knjige talijanskog profesora filozofije i teorije prava Riccarda Guastinija – *Sintaksa prava*. Prijevod je nastao prema drugom izdanju ove Guastinijeve knjige (Riccardo Guastini, *La sintassi del diritto*; seconda edizione, G. Giappichelli editore, Torino, 2014.), a s talijanskog jezika, uz neznatne izmjene (kako navodi sam prevoditelj), preveo ju je dr. sc. Luka Burazin, docent na Katedri za opću teoriju prava i države, na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Knjiga, uz uvod, sadrži šest dijelova koji se didaktično izlažu sljedećim redom: Jezik, norme, pravo (prvi dio); Pravna dinamika (drugi dio), Ustav i ustavotvorna vlast (treći dio); Arhitektura pravnog poretka (četvrti dio); Od pravnog poretka do države (peti dio); Tumačenje (i šire) (šesti dio).

Autor uvodno izlaže osnovne postavke filozofije (pozitivnog) prava (tj. opće teorije prava), kao i osnove logike, čime ujedno i determinira čitavo djelo. Potrebno je naglasiti kako je autor u izlaganje teksta ugradio teze (suvremenih) teoretičara prava. Guastini u uvodu navodi dva moguća objašnjenja odnosa prava, pravne znanosti i filozofije prava. Prvo moguće objašnjenje tog odnosa je da se pravo, pravna znanost i filozofija prava nalaze na trima različitim jezičnim razinama. Prema tome, pravo nije ništa drugo doli jezik (skup normativnih tekstova, diskurs normotvorca); pravna znanost je pak metajezik čiji je jezik-predmet upravo pravo, dakle ona se u biti sastoji od analize jezika prava; dočim je filozofija prava metajezik metajezika, čiji je jezik-predmet jezik pravne znanosti. Pojednostavljeno rečeno: ako se pravna znanost sastoji od analize diskursa „zakonodavca“ (u materijalnom smislu), filozofija prava se sastoji od analize jezika pravnika. Drugo moguće objašnjenje odnosa prava, pravne znanosti i filozofije prava određuje pravnu znanost kao rad (koji se sastoji u tumačenju i pravnom konstruiranju), kojim se odgovara na pitanja „o pravu“ (Što se pravom određuje?), a nasuprot tome, filozofija prava je čisto pojmovni pothvat kojim se odgovara na probleme formuliranja i organiziranja znanja. Ključna razlika između filozofije prava i pravne znanosti, prema ovom objašnjenju, je u tome što različita rješenja nekog pravnoznanstvenog problema dovode do relevantnih posljedica po sadržaj samog prava, dočim različita rješenja nekog filozofskopravnog problema utječu tek na način *opisivanja* prava, no nikako ne utječu na utvrđivanje sadržaja samog prava.

Prvi dio *Sintakse prava* govori o samoj riječi „pravo“ te nastavno na to o njezinoj uporabi (na ovom mjestu, Guastini navodi četiri različita konteksta uporabe riječi „pravo“). Također, autor analizira (pojmovni i činjenični) odnos između prava i morala. Slijedi analiza jezika (diskursa) prava, određivanje pojma „norma“ i vrsta normi. Autor je „normu“, s obzirom da je fundamentalan pravni pojam (jer pojam pravo, u njegovoj uobičajenoj uporabi, definiramo kao skup normi), razradio vrlo detaljno. Najzad, autor izlaže pojam „načela“ (i njihovu razliku od pravila) te pojam subjektivnog pravnog položaja. Guastini pojam pravilo

¹ Knjiga se može kupiti u knjižari Pravnog fakulteta (studenti uz predočenje indeksa ostvaruju popust), a dostupna je i u knjižnici Pravnog fakulteta. Riccardo Guastini: *Sintaksa prava*, Zagreb, 2016., Naklada Breza.

određuje kao pogodbeni iskaz koji uz određeni razred činjenica veže pravnu posljedicu. S druge strane načelo se može pojmovno odrediti kao svaka norma koja ima dvije značajke: ima temeljni karakter i obilježena je osobitim oblikom neodređenosti. Kod subjektivnog pravnog položaja važno je spomenuti da on zapravo predstavlja subjektivnu dimenziju norme. Autor ovdje navodi analizu W.N. Hohfelda prema kojoj su subjektivni pravni položaji svedivi na različite kombinacije ili skupove osam temeljnih položaja: zahtjev, obveza, sloboda, ne-zahtjev, vlast, podložnost, bezvlast, otpornost (imunitet).

Drugi dio ove knjige bavi se pravnom dinamikom. Prikazano je bitno distinktivno (razlikovno) obilježje prava, a to je njegova sposobnost da uređuje svoje vlastito stvaranje i primjenu (*vis a vis* prava, moral, koji kao i pravo jest normativni poredak ponašanja, nema sposobnost da uređuje svoje vlastito stvaranje). Nadalje je izloženo što su to pravni izvori, kao i razlika između izvornih i izvedenih normi. Ovdje se, što je i logično, autor služi Kelsenovom *čistom teorijom prava*, kako bi čitatelju na jednostavan i pitak način odgovorio na maloprije navedena pitanja. Na koncu, obrađuje se „zakon“ i ono što je neodvojivo od njega – načelo zakonitosti.

Autor dobro detektira potrebu za naglašavanjem ustava i ustavotvorne vlasti u kontekstu opće teorije prava te shodno tome tu tematiku obrađuje u trećem dijelu (ovaj dio služi i kao svojevrsan uvod u ustavno pravo). Tema je obrađana s pravnog, ali i s političkog (politološkog) gledišta, što je nužno kako bi se uopće mogla shvatiti ova materija u njezinoj kompleksnosti. Razrađuju se različiti tipovi ustava (pisani i nepisani, s obzirom na način donošenja, s obzirom na materiju koju uređuju itd.). U četvrtom poglavlju autor objašnjava „poustavljenje“ pravnog poretka. Pojam „poustavljenje pravnog poretka“ može imati najmanje tri različita značenja. Najčešće se koristi kao uvođenje prvog *pisanog* ustava u određeni pravni poredak koji ga dotad nije imao. Zatim kao povijesno-kulturni proces koji je postojeći odnos između podanika i suverena pretvorio u pravni odnos. Najzad, u trećem značenju, „poustavljenje“ označava proces preobrazbe pravnog poretka, čijim okončanjem dotični poredak biva potpuno „natopljen“ ustavnim normama. U kontekstu trećeg značenja, autor navodi kako su ne samo zakonodavstvo, već i sudska praksa, pojedinačni pravni odnosi, doktrinirani stil pa i politički život uvjetovani ustavom. Proces „poustavljenja“ izlaže se s četiri aspekta: „obvezujuće snage“ ustava, „nadtumačenja“ ustava, neposredne primjene ustavnih normi te s aspekta „prilagođujućeg“ tumačenja zakona. Potonji aspekt u najkraćim crtama rečeno, predstavlja ono tumačenje kojim se zakon usklađuje (prilagođuje) s ustavom, izborom, u slučaju da postoji dvostruka tumačenjska mogućnost, onog značenja kojim se izbjegava svako proturječje između ustava i zakona (učinak takvog tumačenja očuvanje je valjanosti zakona). Također bih istaknuo dio u kojem se objašnjava „nadtumačenje“ ustava, koje je popraćeno brojnim primjerima iz talijanske ustavnosudske prakse. „Nadtumačenje“ ustava određuje se kao tumačenjski stav kojim se nastoji otkloniti nepotpunost ustavnog prava i tako izbjeći ustavne praznine, odnosno izraditi neizražene norme s ciljem njihova popunjavanja. Takvim se tumačenjem omogućuje da se iz ustavnog teksta izvedu norme koje su sposobne urediti bilo koji aspekt društvenog i političkog života.

Arhitektura pravnog poretka naslov je četvrtog dijela i u tom se dijelu, na što upućuje i njegov naziv, izlažu osnovne postavke, temelji pravnog poretka. Po već uobičajenom autorovu *modus*, izlaganje počinje određenjem pojma, a nastavlja se određivanjem normativnih hijerarhija (navode se četiri različite vrste hijerarhija, uz napomenu da ih je moguće razlikovati i više). Autor posebno posvećuje pozornost razlikovanju valjanosti, postojanja i sposobnosti djelovanja norme („pravna djelovnost“). Nakon izlaganja sastavnih dijelova pravnog poretka i njegovo strukture, autor se posebno bavi sukobima između normi. Kod sukoba među normama, odnosno antinomija, od prvorazredne su važnosti načini njihova rješavanja, što autor prikazuje na četiri slučaja te uz njih navodi primjere kako bi čitatelju

rasvijetlio možebitne nedoumice. Naposlijetku su obrađene četiri različite vremenske dimenzije normi.

Logički slijedi dio koji se bavi pojmom države. Osim dakako samog pojma, izlažu se različite vrste državnih pravnih poredaka, s osvrtom na pravnu državu, kao poredak u kojem istovremeno vrijede načelo slobode i načelo zakonitosti. Guastini objašnjava državnu „vlast“ i njezine tri temeljne funkcije, koje proizlaze iz klasične, Montesquiouve doktrine o trodiobi vlasti. U kontekstu navedene trodiobe potanko se objašnjava ustavno sudovanje. Autor raspravlja o pojmu suverenosti, uz analizu osvrta međuodnosa državnog i međunarodnog prava.

Na koncu, u šestom dijelu, određuje se pojam tumačenja, uz napomenu njegova višeznačja. Autor objašnjava (dvostruku) neodređenost prava pa nastavlja s pravnim prazninama, koje dijeli na normativne, tehničke i vrijednosne praznine. U kontekstu neodređenosti prava, autor također navodi i razlikovanje između odredbe (normativnog iskaza) i norme, koje se temelji na tri razloga: mnoge odredbe su višeznačne (alternativno izražavaju dvije ili više normi), mnoge odredbe imaju složen smisaoni sadržaj (istovremeno izražavaju i/ili impliciraju više normi) i konačno, prema općem pravničkom shvaćanju, svaki je pravni sustav pun „neizraženih“ pravnih normi kojima ne odgovara nijedna odredba (jer ju nije formuliralo nijedno tijelo normativne vlasti). Autor ističe kako do višeznačnosti normativnih tekstova ne dolazi samo iz određenih „objektivnih“ razloga, štoviše, razlog višeznačju su (čak prije svega) i: raznovrsne metode tumačenja, pravna dogmatika i osjećaji pravednosti tumača. Slijedi objašnjavanje pojma pravnog konstruiranja, odnosno formuliranja neizraženih pravnih normi. Neizražena norma ne odnosi se (niti se može odnositi) ni na jedan normativni tekst kao njegovo značenje, već je ona izvedena iz jedne ili više izraženih normi putem rasuđivanja, a ono je pak slijed iskaza unutar kojega (barem) jedan iskaz ima funkciju tvrdnje ili zaključka, a preostali funkciju premisa ili argumenata (u prilog te tvrdnje ili zaključka). Guastini zaključuje kako rasuđivanja putem kojih pravnici razvijaju neizraženu normu, redovito ima sljedeću strukturu: jedna ili više izraženih normi čine *premise* rasuđivanja, dok neizražena norma čini njegov *zaključak*. Također, na tom mjestu autor navodi tri vrste rasuđivanja. Zatim slijedi izlaganje o primjeni prava, a poseban naglasak ovdje je stavljen na sudačko rasuđivanje i prikaz dviju njegovih razina (tzv. unutarnje i tzv. vanjsko opravdanje). Knjiga završava objašnjavanjem distinkcije između pravosuđenja i zakonodavstva.

Sintaksa prava predstavlja cjelovito i sustavno obrađeno djelo iz opće teorije prava, koja je u našoj pravnoj znanosti neosnovano zapostavljena. Guastini se u izlaganju materije služi smislenom obradom koja ide od apstraktnog prema konkretnom. Od početnog pojma prava, kojeg slijedi pravna dinamika, ustav i arhitektura pravnog poretka do konkretizacije izlaganja u pojmu države i primjeni prava.

Svako prevedeno djelo, predstavlja veliku vrijednost za knjiški opus neke zemlje, a napose prijevodi stručne literature. O značaju ovog prijevoda svakako govori podatak kako je *Sintaksa prava* nedavno prevedena i na španjolski jezik.² Na ovome bi mjestu valjalo odati priznanje doc. dr. sc. Luki Burazinu, što je ovim hvalevrijednim prijevodom obogatio hrvatski općeteorijskopравни i filozofskopравни fond, a studentima omogućio da savladaju gradivo opće teorije prava i države uz djelo (udžbenik) suvremenog autora, koje sadrže aktualitet pravne misli.

² Riccardo Guastini: *La sintaxis del derecho*, Madrid, 2016., Editorial: Marcial Pons